

KÖNYVISMERTETÉS.

Magyar versek könyve. Szerkesztette: *Horváth János.* Budapest, Magyar Szemle Társ. 1937. N. 8-r. 592 l.

Aligha szükséges ma már a komoly antológiák nagy hagyományörző és ízlésnevelő jelentőségét hangsúlyozni. Különösen nálunk, ahol a változás alig egy-két esetben jelent egyúttal szerves, nyugodt növekedést is, és az irodalmi fejlődés fordulót nem egyszer az öntudatlan szellemi lomhaság s a hagyománytalan, izgatott előresietés mély szakadéka jelzik. Van-e szebb feladata az irodalomtörténeti kutatásnak, mint ezeknek a szakadékoknak az áthidalása, a végeredményben mégis csak az egységes nemzeti művelődést szolgáló harcok mozgalmak értékes eredményeinek összegyűjtése? Az irodalom egyes részletjelenségeit felölelő, egy-egy ízlésforma, egy-egy írói csoport szellemét bemutató antológiákban — ha nem is versenyezhetünk a nyugati nagy irodalmakkal — nem vagyunk épen szegények, de maig is híját érezzük olyan gyűjteményeknek, amelyek irodalmunk egészének minden időtálló, hatni és termékenyíteni tudó értékét magukban foglalják. Horváth János kitűnő gyűjteménye, a Magyar Szemle Társaság gondos és szép kiadásában megjelent *Magyar versek könyve*, most legalább költészetünk területén pótolja a legégetőbbnek érzett hiányokat.

Az új gyűjtemény elődjeként rendszeren két ilyenféle művet emlegetnek: az Endrődi Sándor féle *Kincsházat* és a Zlinszky Aladár és Vajthó László szerkesztette két kötetes gyűjteményt. Pedig a *Magyar versek könyve* mindkettőtől lényegesen eltér. Endrődi munkája a középiskolai tanítói gyakorlatból nőtt ki, «tiszta oktatási céllal» készült, a Zlinszky-Vajthó féle gyűjtemény szűkreszabott kereteinél fogva nem egy ponton nagyon is vázlatos. A *Magyar versek könyvének* voltaképpen csak egy méltó elődje van, a minden avultsága mellett is még mindig igen nagy értékű Toldy Ferenc féle *Magyar költészet kézikönyve.* (Első kiad. 1855, második 1875.) Toldy a történelmi folytonosság, a nemzeti szellemiség és az erőtgyűjtő önismeret mély sugalmaira hallgatott, ezek vezették Horváth János válogató kezét is. «Igyekeztünk lehető teljességgel továbbörökíteni költői emlékeinkből azt, ami a művelt magyarság köztudatában elevenen él, kiselejtezni a méltán feledettet, új fényre hozni a méltatlanul mellőzöttet s örök értékek mellett a pusztán fejlődéstörténeti érdekükről sem feledkezni meg», írja *Bevezetésében.* A két nagy mű összehasonlítása rendkívül érdekes és tanulságos. A válogatók célja és magatartása hasonlít egymáshoz, mindkettő a maga

kora irodalomtörténetének mestere, de műveikről nemcsak irodalomtudományunk fejlődésének és gazdagodásának, nemcsak az egyéni és korszerű ízlés változásainak nyomai olvashatók le; összehasonlításuk kapcsán ismét egész határozottsággal öntudatosodik a kérdés: mit kell irodalmunk multjából elidegeníthetetlen, elfeledhetetlen, emberi mértékkel mérve: örök értéknek tartanunk?

A *Magyar versek könyve* irodalomtörténeti kutatásunk minden komoly eredményét értékesíti. Elég erre vonatkozóan csak egy-két példát felemlíteni. Toldy még alig vett fel egy-két darabot XVII. század előtti költészetünk emlékeiből, Horváth könyve a XIV. század elejéről való Mária siralommal kezdődik és XVI. századi költészetünknek egész sor remek versét adja. Balassinak az ő válogatásában még diadalmasabban bontakozik ki költői nagysága. A XVII—XVIII. század világi és egyházi énekköltészetéről Toldy sem feledkezett meg, Horváth azonban itt is erős kritikai rostálást végzett: egészen újszerű anyagot válogatott össze s biztos kézzel, erős történeti és kritikai érzékkel mutat rá ezeknek a félig irodalmi, félig népköltészetű, nagyobbrészt csupán kézíratos énekeskönyvekben megőrzött emlékeknek jelentőségére. A kuruc költészet kérdésében is a legszigorúbb kritikai álláspont érvényesül, a kiselejtezett versek közül azonban legalább egy: a *Sebes víz a Garam* kezdetű mégis belekerült a gyűjteménybe, mint Thaly Kálmán verse. Hogy a különféle variánsok közül mily gonddal válogatott a gyűjtemény szerzője, csak a hozzáértők tudják igazán megítélni; a szerkesztő a nagyközönségre való tekintettel a lehető legszűkebbre fogta a magyarázatokat s a filológiai gépezetet egészen elrejtette.

A filológiai problémák igazi területe a régi magyar irodalom; újabb költészetünk emlékeinek kiválogatásában már sokkal inkább a szellem- és ízléstörténeti szempontok jutnak előtérbe. Bizonyos, «hogy ily kiválogatásban a szerkesztőnek is érvényesül nemcsak történeti érzéke és tájékozottsága, hanem egyéni ízlése is», mondja a *Bevezetés*. Toldy gyűjteménye valóban a maga kedvenceinek, a felújulás és a romantika íróinak javára volt kissé elfogult, Endrődi a maga kortársainak, a nemzeti klasszicizmus epigonjainak szónokiasan lírai nemzedéke javára. Horváth János tárgyilagossága igen nagy: valószínű, hogy nemcsak történelmi szempontja hozta magával, hogy az élő jelen határánál leeressze sorompóit, hanem az a szándék is, hogy a zavaró kortársi elfogultságokat és érzékenységeket elkerülje. Az egyénieskedő szeszély, az öntelt ízlés önkénye távol áll tőle: vonzalmait alárendeli a tudományos igazságnak és annak a történelmileg kialakult, legnemesebb értelemben konzervatív ízlésnek, amelyet legjobb szellemeink örökségként vett át. Klasszikus magyar szellemiségünk legöntudatosabb képviselője ő ma s irodalomtörténeti anyagunk legjobb ismerői közé tartozik. Irodalomtörténeti jelenségekkel szemben elsősorban irodalomtörténeti szempontokat érvényesít, az alakíságotra, a nyelv, a forma fejlődésére, a humánnum nyelvi-költői megnyilatkozásaira figyel, de igyekszik a tényleges állapot minden más tényezőjével is számolni. Válogatása a fejlődés tényéhez igazodik: «Fordítást, egyházi — templomi — énekeket, névtelen műveket csak addig az időpontig — nagyjában a XVIII. század végéig — vettünk figyelembe, ameddig maga az irodalmi köztudat nem látott az ilyenekben

a közmagyar irodalom határain kívül álló szakokat és kategóriákat, felállítva az eredetiség és világiasság új követelményeit, s mű- és népköltészetet élesebben megkülönböztetve egymástól — írja a *Bevezetés*.

Ez az elv Horváth János következetesen átgondolt és alkalmazott irodalomszemléletéből folyik. Gyűjteményének szigorúan tudományos szempontból ez második nagy erénye: nincs még egy antológiánk, amelyik ennyire öntudatos irodalomtörténeti elvrendszer jegyében készült volna. Csak az, aki ismeri az «irodalmi köztudat» történeti rekonstruálásának nagy nehézségeit, fogja igazán megbecsülni azt a lelkiismeretes felderítő munkát és azt az önzetlen felegyszeretetet, amely a *Magyar versek könyvének* nem egy részét olyan felejtethetetlen irodalomtörténeti élménnyé is teszi. A történeti valóság iránt érzett nagy tisztelet lehet oka első sorban annak is, hogy a gyűjtemény aránylag olyan sokat vett fel a múlt század második felének szónokias epigonizmusából. *A fogoly lengyel, az Árpád apánk, a Czobor Erzsike* és az egész költészet, amelyet ezek képviselnek, mai közvéleményünk előtt, az ízlésfordulók szinte törvényszerű dinamikája szerint, kedvezőtlen színben tűnik fel. Horváth János tiszteletreméltó hátorsággal érvényesíti a közvetlen elődjét rendszeren türelmetlenül megvető és kigúnyoló maiság ellenében is az elfogulatlan tárgyilagosság szempontjait. Egy ponton azonban fájdalmas veszteséget eredményezett a módszeres következetesség: a múlt században összegyűjtött népköltési emlékeink kimaradtak a kötetből. Ezt a hiányt, akár függelék, akár «betét» formájában pótolni kellene. Olyan értékekről van itt szó, amelyek nemcsak megtermékenyítették klasszikus költészetünket, de feltételei voltak kifejlődésének, amelyeket az egykorú antológiák — tehát a kor tudatának és ízlésének kifejezői is — mindig felvettek valamilyen módon, s amelyek Horváth János szívéhez is nagyon közel állanak.

Módszeresség és a mai ízlés meg-megszólaló vitájában végül is mind határozottabb formát nyer a kérdés: mi hát az irodalomtörténeti érték viszonylag legmegbízhatóbb mértéke? Horváth János a történelmi változások felől közeledik a kérdéshez: tudni s megőrizni való érték «mindaz, aminek olvasását, ismeretét egy-egy korszak minden művelt embertől elvárja... tekintet nélkül arra, hogy kinek mi a foglalkozása, szakmája, rangja, hivatala... S mai irodalomfogalmunk értelmében csak a költészetnek ily jellegű, a multa is kiterjedő ismerete érdemli meg az irodalmi műveltség nevet.» A történelmi szerep jelentőségének megfelelően nőtt meg így a teremtő egyéniségének súlya a kötetben. A *Magyar versek könyve* nagyobb korból kevesebb anyagot vesz fel, mint Toldy kézikönyve, de részleteiben is időtállóbbat, emberi és művészi szempontból egyaránt sokkal egységesebbet. A «törzsanyagot» legnagyobb vagy jelesebb költőink művei adják, ezek a nagyok szabják meg a kötet értékszínvonalát. A válogatás egészen a múlt század közepéig mintaszerűnek mondható s nem egy ponton állítja helyre a helyes értékarányokat. A közepes testőrírók pl. s a különböző «iskolák» másodrendű verselői kellő helyükre kerülnek vissza, vagy el is maradnak; annál ragyogóbban emelkedik ki azonban közülük Csokonai, Berzsenyi, Kölcsey s elsősorban Vörösmarty. De a kisebbek közül is nem egy jut ismét jelentőségének megfelelő szerephez, hogy csak az újabban méltánytalanul

kisebbitett két Kisfaludyt, az érdemtelenül feledett Batsányit és a Toldy gyűjteményéből kimaradt Fazekast említsük. Klasszicizmusunk nagyjainak bemutatása — üzleti szükkeblőség miatt — sajnos, nem sikerülhetett ilyen jól, s a XX. század költőiről is, akik közül csak Ady jelenhetett meg nagyságához mért terjedelemben, teljesebb képet fog adni majd egy nagyobb messzeségből visszatekintő gyűjtemény. Az alkotó egyéniség nagysága mellett a formai szépség, teltség vagy érdekesség is szerepel mint az értékelés mértéke. Horváth János a formák nagy értője a nélkül, hogy formalista lenne. Nagyra értékli a tiszta, befejezett alkotásokat, a klasszikus esztétika «belső idomát», de kitűnő érzékkel tudja kiemelni a részletszépségeket is. A nagy epikai kompozíciókból kiválasztott szemelvények — különösen a Vörösmarty-részletek — tanúbizonyságai biztos tapintásának.

Az a végső, átfogó érték-szempon t azonban, ami történelmi, egyéni, tárgyi és formai értéket összefoglal, Horváth János mély és tiszta humanitásából fakad. Türelem jellemzi ezt az emberséget, alkalmazkodó, beleélő megértés s valami férfiasan gyengéd fogékonyság minden iránt, ami tiszta emberi megnyilatkozás. Újabban egyre hajlamosabbak lettünk arra, hogy költészetünk multjából is elsősorban a magyar sorsézés szenvedő, borús árnyait idézzük fel, a *Magyar versek könyvében* ismét megszólalnak vidámságunk, életörömünk dalai, sőt egy, sajnos, nagyon is elfeledett magyar kedélyszinnek, a kedves «nyájasságnak» hangjai is. Az ember megnyilatkozásában keressük tehát a legmélyebb értékeket, a lélekben, «mely lélek szerint kíván szólni olvasójához, mint magához hasonló emberhez, magyarhoz, stílus és divat különbözőségei ellenére, esetleg évszázadok messzeségein át». Ez a mély és ősi magyar humanum az, ami olyan nagy nemzetnevelő értéket kölcsönöz ennek a régen nélkülözött antológiának.

KERESZTURY DEZSŐ.

Giovanni Hankiss: Storia della letteratura ungherese, tradotta da Filippo Faber. Torino, Paravia, é. n. 8-r. 356 l.

Aki külföldi közönség számára ír magyar irodalomtörténetet, bizonyára azt a hármas célt tűzi ki maga elé, hogy világos képet nyújtson tárgyáról, kiemelje azokat az elemeket, melyek az illető nemzet érdeklődésére különösen számot tartanak, és hogy felfogásban, megírásban alkalmazkodjék olvasóinak ízléséhez. Bocsássuk mindjárt előre, hogy Hankiss János, aki a külföldi magyar kultúrpropaganda egyik legrégebb és új kezdeményezésekben gazdag harcosa, ennek a három feltételnek derekasan igyekezett megfelelni. Ha mégis minden ponton bizonyos fenntartással kell élnünk, az semmiképp sem kisebbíti a könyv egészének az értékét.

A kép világosságának szempontjából Hankiss irodalomtörténetének legsikerültebb része kétségtelenül a XIX. század. Nagyon világos képét kapjuk itt a Petőfi—Arany nemzeti realizmusának, a regényírás első virágkorának, a magyar népszínmű fejlődésének Szigligetitől Kodály *Háry János*áig. A részletek jól kiegyensúlyozottan vannak egytíve szerkesztve, az összefüggések helyesen hangsúlyozva, az előadás hangja pedig általában az a folyamatos és tárgyilagos hang, melyre az ilyen munkában szükség van. A szerző ezt